

ایسورد «درگز»

مهد خاوران (خراسان بزرگ)

جلد چهارم

آداب و رسوم مردم شاهسیر، علماء و دانشمندان خاوران

تألیف: عبدالحسین شافعی

تدوین و اهتمام: ابراهیم شافعی

سرش دانش

۱۳۹۶

عنوان اصلی: ابیورد (درگز)، مهد خاوران (خراسان بزرگ)

آداب و رسوم مردم، مشاهیر، علماء و دانشمندان خاوران - جلد چهارم

ویرایش اول، چاپ اول، ۴۱۶ صفحه، تصویر.

نویسنده: عبدالحسین ثنائی، ۱۲۹۸، تدوین و اهتمام: ابراهیم ثنائی، ۱۳۲۶.

دوره ۴ جلدی، (سروش دانش، شماره انتشارات ۷۳۶۲)، تهران، ۱۳۹۶.

شابک دوره: ۵-۳۱-۷۰۹۹-۶۰۰-۹۷۸

شابک ج ۵: ۵-۷۰۹۹-۶۰۰-۹۷۸ / شابک ج ۳: ۳-۸۰۳۰-۷۰۹۹-۶۰۰-۹۷۸

شابک ج ۲: ۲-۲۹۰۷۰۹۹-۶۰۰-۹۷۸ / شابک ج ۴: ۴-۳۲۰۳۲۰-۷۰۹۹-۶۰۰-۹۷۸

«فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا»

فروست: سر، ش، ش: ۷۳۶۱ / یادداشت: کتابنامه

مندرجات: ج ۱. جغرافیای تاریخی، انسانی و سیاسی - ج ۲. تاریخ سیاسی خاوران - ج ۳. فرمانروایان

خاوران - ج ۴. آداب و رسوم مردم، مشاهیر، علماء و دانشمندان خاوران

موضوع: درگز / موضوع: Dargaz (Iran) / موضوع: تاریخ / موضوع: -- (Dargaz (Iran)

History / موضوع: دشت خاوران / موضوع: Dasht Khavaran (Iran)

شناسه افزوده: ثنائی، ابراهیم، ۱۳۲۶، نویسنده

رده بندی کنگره: ۹۱۳۹۶ س ۸ ر / ۲۰۸۷/۲۰۸۷

رده بندی دیویی: ۹۵۵/۸۲۳۴

شماره کتابشناسی ملی: ۴۷۵۵۱۸۷

این اثر مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان ۱۳۴۸ است. هرکس تمام یا قسمتی از

این اثر را بدون اجازه ناشر و مؤلف، نشر یا پخش یا عرضه کند مورد پیگرد قانونی قرار می‌گیرد.

نام کتاب: ابیورد (درگز)، مهد خاوران (خراسان بزرگ).
آداب و رسوم مردم، مشاهیر، علماء و دانشمندان خاوران - جلد چهارم.
نویسنده: عبدالحسین ثنائی.

تدوین و اهتمام: دکتر ابراهیم ثنائی.
ویرایش و بازخوانی: سید محمود اسراری.
ناشر: انتشارات سروش دانش.

نوبت ویدیش: اول

نوبت چاپ: اول.

سال چاپ: ۱۳۹۶

شمارگان: ۵۰۰ جلد

چاپ و صحافی: سروش پایا.

لیتوگرافی: سروش پایا.

صفحه آرایشی: سروش پایا. ن. سامانی. ۰۹۱۹۷۰۶۶۴۵۹

طراح جلد: سروش پایا. ن. سامانی. ۰۹۱۹۷۰۶۶۴۵۹

قیمت دوره: ۲,۵۰۰,۰۰۰ ریال.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۹۹-۳۲-۲

انتشارات سروش دانش

تهران، میدان انقلاب، خیابان کارگر جنوبی، خیابان روانمهر، کوچه درخشان، پلاک ۴.
pub.sdaneesh@gmail.com

تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۱۱۶۶۶

فکس: ۰۲۱-۶۶۴۷۷۵۷۲

فهرست مطالب

۲۳	مقدمه جلد چهارم
۲۹	زندگینامه نویسنده
۳۳	فصل ششم: آداب و رسوم مردم خاوران
۳۵	مقدمه
۳۵	بخش اول: تشکیل خانواده و ازدواج
۳۸	۱. خانوانه
۳۹	۲. جشن عروسی
۴۲	۳. هدف از تشکیل خانواده و مراسم ازدواج
۴۵	۴. انتخاب و خواستگاری
۵۱	۵. جواب شامی
۵۲	۶. نشان کردن
۵۳	۷. مراسم شیرینی خوری
۵۴	۸. عقد ازدواج
۵۸	۹. مهریه
۶۴	۱۰. نامزدبازی
۷۰	۱۱. جشن عروسی
۷۱	۱۲. خریدهای عروسی
۷۲	۱۳. مصلحت
۷۳	۱۴. شب حنابندان
۷۵	۱۵. جهازیه

۷۹	۱۶. ولیمه یا ضیافت عروسی
۸۵	۱۷. اصلاح و آرایش عروس و داماد
۸۶	۱۸. حمام رفتن عروس و داماد
۸۹	۱۹. عروس کشان
۹۶	۲۰. شب زفاف
۹۹	۲۱. بنگه
۱۰۱	۲۲. دوش یکی یا یکارت دختر
۱۰۸	۲۳. پاتختی یا پاتختی
۱۱۲	۲۴. پاگشایی
۱۱۳	۲۵. تعدد زوجات
۱۲۲	۲۶. اولاد و اهمیت فرزندان
۱۲۸	۲۷. رابطه زن و شوهرها و طلاق
۱۴۱	بخش دوم: اخلاق و عادات عمومی
۱۴۱	۱. مراسم نامگذاری اطفال
۱۴۳	۲. ختنه سوران
۱۴۵	۳. حجامت کردن
۱۵۰	۴. کاکل گذاشتن
۱۵۱	۵. خواستگاری در شب عید
۱۵۲	۶. دختر یابی
۱۵۳	۷. شوهر دادن دختر بزرگتر
۱۵۵	بخش سوم: آداب و رسوم اعتقادی
۱۵۵	۱. آب ماه روشنایی است
۱۵۵	۲. مهمان نوازی

۳. رؤیت هلال ۱۵۸
۴. خسوف و کسوف ۱۵۹
۵. رعد و برق ۱۶۱
۶. قوس و قزح ۱۶۲
۷. استسقاء یا طلب باران ۱۳۶
۸. وقد شناسی و ساعت ۱۶۷
۹. ساعت خوش کردن ۱۶۹
۱۰. شب یلدا ۱۷۱
۱۱. احترام به بزرگوارها ۱۷۳
۱۲. مراسم تشییع جنازه و عزاداری ۱۷۴
۱۳. زیارت اهل قبور ۱۷۷
۱۴. شمع روشن کردن ۱۷۹
۱۵. آجیل مشکل گشا ۱۸۰
۱۶. انواع دیگر نذرها ۱۸۱

بخش چهارم: آداب مربوط به اعیاد

۱. عید قربان ۱۸۳
۲. عید غدیر ۱۸۴
۳. مقدمه بر عید نوروز ۱۸۵
۴. خانه تکانی و نظافت ۱۸۶
۵. سیز کردن گندم یا جو ۱۸۶
۶. چهارشنبه سوری ۱۸۶
۷. کوزه شکستن ۱۹۰
۸. آجیل چهارشنبه سوری ۱۹۰

۹. فالگوش ۱۹۰
۱۰. گره گشایی ۱۹۱
۱۱. تخم مرغ رنگ کردن ۱۹۲
۱۲. تخم مرغ بازی ۱۹۳
۱۳. هفت سین ۱۹۳
۱۴. سمنو پزان ۱۹۴
۱۵. عا نوروز ۱۹۸
۱۶. سینه بدر ۲۰۳

بخش پنجم: عتقات و اعمال خرافی

۱. مقدمه ۲۰۷
۲. آل، دشمن همزاد شد ۲۱۰
۳. مشکلات زایمان ۲۱۵
۴. مشکلات حفظ نوزاد ۲۱۸
۵. چله ۲۱۸
۶. چله بری ۲۲۰
۷. ترس از جن و پری ۲۲۱
۸. فال بینی و جادوگری ۲۲۱
۹. مهر گیاه ۲۲۵
۱۰. نعل اسب و اثرات آن ۲۲۷
۱۱. خوش یمنی و بدیمنی ۲۲۸
۱۲. سوراخ کردن بینی ۲۳۰
۱۳. خال کوبی ۲۳۱
۱۴. شب زفاف و اولین درگیری ۲۳۲

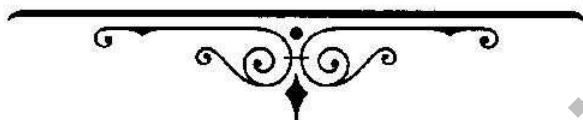
۲۳۳	۱۵. شب زفاف و دومین درگیری
۲۳۵	۱۶. بستن داماد
۲۳۷	بخش ششم: چشم زخم و عوارض آن
۲۳۷	۱. ماشاءالله گفتن
۲۳۸	۲. چشم زخم
۲۴۱	۳. تعویذ یا دعای چشم زخم
۲۴۱	۴. اسفند دود کردن
۲۴۳	۵. شکستن تخم مرغ
۲۴۵	بخش هفتم: فرقه ها و هیات ها / فولکلور
۲۴۵	۱. مقدمه
۲۴۷	۲. ضرب المثل ها و پند و امثال
۲۵۳	۳. بعضی از باورها و کارهای رایج
۲۶۰	۴. ترانه ها و آوازهای محلی
۲۶۲	۵. نقد و بررسی اعتقادات و آداب و رسوم متدین مردم
۲۶۵	بخش هشتم: اعتیادات مردم در گز
۲۹۵	الف. مواد اعتیادی
۲۶۰	۱. تریاک
۲۷۰	۲. کشت تریاک
۲۷۴	۳. نقش دولت در مصرف تریاک
۲۸۵	۴. علل و عوامل اعتیاد و راه مبارزه با آن
۲۸۹	۵. قلیان
۲۹۲	۶. چپق
۲۹۲	۷. سیگار
۲۹۳	۸. نسوار

۲۹۵	۹. انقیه
۲۹۵	ب. مواد مُسکر
۲۹۵	۱. عرق درگز
۳۰۲	۲. میخواران درگز
۳۰۵	۳. در اخلاق باده‌نوشان (۱) - نمازهای یومیه
۳۰۷	۴. در اخلاق باده‌نوشان (۲) - عبادت و عزاداری سالیانه
۳۰۹	۵. در اخلاق باده‌نوشان (۳) - رفتار و مستی آنها
۳۱۳	۶. رفتار مردم با باده‌نوشان
۳۱۵	ج. قمار بازی
۳۲۱	بخش نهم: غذاهای درسی
۳۲۱	۱. پلو درگز
۳۲۴	۲. سایر غذاهای محلی
۳۲۷	فصل هفتم: مشاهیر، علماء و دانشمندان خراسان
۳۲۹	بخش اول: علماء و دانشمندان
۳۲۹	۱. ابوالفرج رونی
۳۳۴	۲. انوری ابیوردی (حجه الحق)
۳۴۲	الف. مقام انوری در شعر و شاعری
۳۴۶	ب. تأثیر و تأثر انوری یا سرچشمه الهام شاعران
۳۵۲	ج. اخلاق انوری
۳۵۷	د. مذهب انوری
۳۵۸	هـ. قرآن کواکب و پیشگویی انوری
۳۶۱	و. وفات انوری
۳۶۳	ز. مدفن انوری
۳۶۳	ح. دیوان انوری

۳۶۴	ط. بعضی از اشعار انوری	
۳۶۵	۳. امیر معزی، ملک الشعراء	
۳۷۶	۴. شیخ محمد شهرستانی محقق بزرگ شرق	
۳۷۸	الف. شهرستانی در نیشابور	
۳۷۸	ب. شهرستانی در خوارزم	
۳۸۰	ج. شهرستانی در راه حج	
۳۸۰	د. شهرستانی در بغداد	
۳۸۱	هـ. شهرستانی در دربار سلطان سنجر	
۳۸۴	و. بازگشت شهرستانی به زادگاه خود	
۳۸۵	ز. تألیفات شهرستانی	
۳۸۵	ح. آثار و جمع:	
۳۸۹	ط. آثاری که موجود است	
۳۹۰	ی. مذهب شهرستانی	
۳۲۹	بخش دوم: مشاهیر	
۳۹۷	مزدک	
۴۰۲	ساسانیان و قیام مزدک	
۷۰۴	مراجع	
۴۰۹	مراجع فصل ششم	
۴۱۳	مراجع فصل هفتم	

مقدمه جلد چهارم

وقایع تاریخی در طول جغرافیای اتفاق می افتد و حوادث در شکل گیری خود محتاج به مکان جغرافیایی می باشند. مکانها با توجه به موقعیت جغرافیایی، عامل نشو و نماى منطقه های تاریخی بوده اند. این وقایع و حوادث به طور مسلسل وار ادامه پیدا کرده و در نتیجه تاریخ را به وجود آورده اند. با مطالعه تاریخ می توانیم نقاطی را که در طی قرون و اعصار نقش آفرینی های نظامی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی داشته اند را دریابیم. اگر علل پیروزی یا شکست، کامیابی ها و ناکامی ها را بررسی کنیم، متوجه می شویم محیط جغرافیایی برای تاریخ بشر چه مسیرهایی را باز کرده است و بالاخره تاریخ با هدایت جغرافیا تکوین یافته است.

اهمیت محیط جغرافیایی تا حدی است که حتی جهانگردان، جغرافیاداران و امپراطوران برای دستیابی به مقاصد سیاسی نظامی خویش از آن غافل نمانده اند و همیشه برای پیروزی از جغرافیا یاری جسته اند.

بررسی تحولات تاریخی خراسان و ارتباط آن با موقعیت جغرافیایی این قسمت از سرزمین ایران از یک طرف و جایگاه آن به عنوان محل جغرافیایی تلاقی و برخورد اقوام، تمدنها و ملت هایی از جمله یونان، ترک، مغول، عرب و افغان از طرف دیگر، شناخت عمیق وضعیت جغرافیایی این سرزمین را دو چندان نموده است.

به ویژه تحولات سیاسی دو قرن اخیر منطقه که صحنه رقابت استعمارگرانی چون روس و انگلیس و آمریکا بوده بیش از پیش اهمیت پرداختن به تحلیل، تشریح و تدوین شرایط گذشته مکانهای جغرافیایی منطقه خراسان را ایجاب می نماید، به خصوص فروپاشی نظام سوسیالیستی شوروی سابق و آغاز پیوند مجدد فرهنگی، اقتصادی و جغرافیایی سرزمینی که به ناحق از یکدیگر گسسته، ضرورت تلاش دائمی متخصصان و محققان متعهد و فرهنگ دوست و خواهان سرافرازی کشور عزیز ایران را ایجاب می نماید تا تاریخ مدرسی از مکانهای جغرافیایی با اهمیت میراثی تدوین گردد و بیانگر سبمل زندگی و تمدن گذشته این سرزمین باشد.

در راستای نیایم بنین اهداف نیک پسندانه ای کتاب «ایبورد (درگز)» که حاصل تلاش چندین ساله فعالیتها پژوهشی است در خصوص منطقه خراسان و حدود شهرستان درگز در ابعاد طبیعی، انسانی و اقتصادی در چهار جلد تدوین گردیده است که با توجه به غنای که می تواند به عنای آن یک منبع معتبر برای تحقیقات ایران و خراسان شناسی که ضرورت آن پس از افلال کشورهای آسیای میانه اهمیت بیشتری یافته، مورد استفاده قرار گیرد.

جلد اول این مجموعه دربردارنده سه فصل به نامهای «جغرافیای تاریخی، جغرافیای انسانی و جغرافیای اقتصادی» می باشد. هر فصل در بر داری تعدادی بخش و چندین قسمت است.

جلد دوم شامل فصل چهارم است که تاریخ سیاسی خاوران را مورد مطالعه قرار می دهد. این فصل دربردارنده یازده بخش است.

جلد سوم شامل فصل پنجم است که به شرح حال فرمانروایان خاوران بخصوص حاکمان خطه درگز در چندین بخش اختصاص دارد.

جلد چهارم دربرگیرنده فصلهای ششم و هفتم است که آداب و رسوم مردم و همچنین مشاهیر، علما و دانشمندان خاوران را مورد بررسی و معرفی قرار داده است.

فصل ششم شامل بخشهای زیر است:

بخش اول: تشکیل خانواده و ازدواج.

بخش دوم: اخلاق و عادات عمومی.

بخش سوم: آداب و رسوم اعتقادی.

بخش چهارم: آداب مربوط به اعیاد.

بخش پنجم: اعتقادات و اعمال خرافی.

بخش ششم: چشم زخم و عوارض آن.

بخش هفتم: فرهنگ عامه یا فولکلور

بخش هشتم: اعتیادات مردم در گز.

بخش نهم: پندهای در گز.

در فصل هفتم برخی از مشاهیر و بزرگان در گز معرفی و به زندگی و آثار و تألیفات آنها پرداخته شده است.

در نهایت نیز فهرست مراجع مورد استفاده ذکر گردیده است.

عبدالحسین ثنائی